

MEJA NA MURI

POVZETEK

Prispevek obravnava problematiko meje na reki Muri, ki jo predstavljamo iz treh zornih kotov – zgodovine, hidrologije in prava.

Najprej predstavljamo kratek zgodovinski oris dogajanja ob Muri s poudarkom na mejnih sporih. Ugotavljamo, da se je Mura zaradi svojih hidroloških karakteristik in geomehanskih lastnosti okolja (nižine), ki ga v spodnjem toku obdaja, vedno premikala (selila), ne glede na administrativne meje ter s tem vedno povzročala medsosedske spore.

S posegi (regulacijami) je človek reko preoblikoval in s tem dodal pečat k današnjemu izgledu Mure ter posredno povzročil dodatno zmešnjavo na meji.

Ob koncu podajamo kratek pregled slovensko-hrvaškega sporazuma o urejanju vodnogospodarskih razmerij

1 UVOD

Že iz zgodovine izhaja, da so bile vladarjem najljubše trdne meje, na katerih so si vsiljivci polomili "zobe". Stari Kitajci so tako postavili veliki zid, da so lahko zaokrožili svoj življenski prostor in se s tem ubranili osvajalcev. Ker je gradnja zidov predstavljala precej velik strošek, se je za optimalno rešitev izkazala široka reka, ki je predstavljala veliko in mogočno oviro, preko katere se je zelo težko osvajalo. Tipičen primer iz zgodovine je reka Donava, ki so jo za vzhodno mejo izkoristili stari Rimljani.

Tudi Slovenija ima del svojih meja na rekah Kolpi, Sotli, Dragonji in Muri. Mura tvori mejo na svoji 465 km dolgi poti kar v dolžini 115 km (25%). Najprej deli v dolžini dobrih 33 km, od Ceršaka do Petanjc, Slovenijo in Avstrijo, nato deli v dolžini slabih 34 km, med Gibino in Krko, Slovenijo in Hrvaško in na koncu še v dolžini 48 km, med Krko in vse do izliva v Dravo, Madžarsko ter Hrvaško.

2 MEJA NA MURI V PRETEKLOSTI

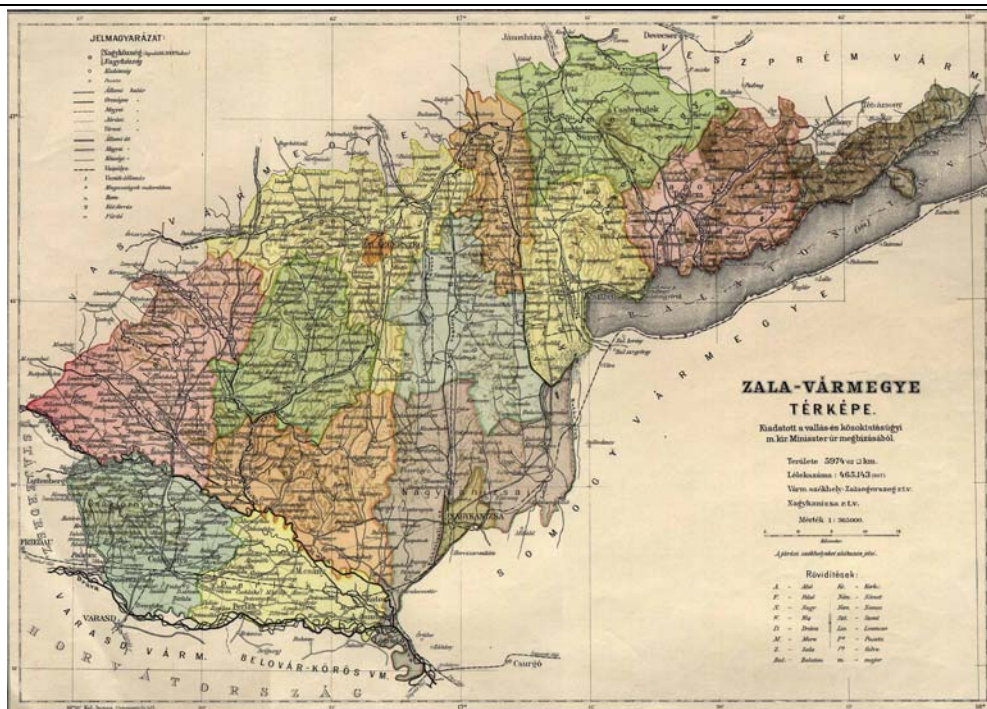
Spori glede meje na Muri imajo pestro tradicijo, predvsem dogajanja na današnji notranji Muri, med Petanjci in Gibino.

Kronologija spopadov beleži že v 12. in 13. stoletju vpade prednikov Madžarov, v 15. in 16. stoletju vpade Turkov, v 18. stoletju pa zelo krute boje s Kruci, med katere je moral poseči sam cesar iz Dunaja. Za zaključek je Mura marca 1945, predstavljala frontno črto med Nemci in Rusi. Danes je aktualen pereč spor na meji s Hrvaško. Navedeno nam potrjuje dejstvo, da je Mura bila in bo pomembna reka.

Skozi zgodovino je imela notranja Mura predvsem vlogo mejne reke. V obdobju avstrijskega cesarstva je predstavljala deželno mejo med Štajersko na eni in železno ter zalsko županijo na drugi strani. Za časa Avstroogrške je predstavljala mejo med avstrijskim in ogrskim delom dvojne monarhije, med drugo svetovno vojno je predstavljala mejo med Madžarsko in Nemčijo. Danes predstavlja le še simbolno mejo med Prlekijo in Prekmurjem.

Zanimivo je dejstvo, da sta Medžimurje in spodnji del Prekmurja (Lendava) v času avstrijskega cesarstva kot Avstroogrške ter kasneje med 2. svetovno vojno spadalo v zalsko županijo, tako, da na Muri, med Gibino in Krko (današnja mejna Mura med Slovenijo in Hrvaško), ni bilo "resne" meje. V času obeh Jugoslavij je bila Mura v tem delu le simbolna razmejitev skupne države.

* Simon BALAŽIČ, dipl. ing. gradb., raziskovalec reke Mure

Slika 1, Zemljevid županije ZALA iz leta 1911

Na zemljevidu zalske županije (slika 1) lahko razberemo, da je vso območje, tako Medžimurja kot spodnjega dela Prekmurja, spadalo v zalsko županijo (pod Madžarsko) in da je bila meja s Hrvaško na Dravi.

3 SLOVENSKO-HRVAŠKA MEJA NA MURI

Pod posebno poglavje spada slovensko-hrvaška meja na Muri (med Gibino in Krko). Skupna dolžina meje s Hrvaško znaša 670 km, od tega poteka slabih 34 km (5%) na Muri. Ta odsek je postal resna "meja" šele po osamosvojitvi leta 1991 in s tem dobil izreden pomen tako za Slovenijo kot Hrvaško. S tem pa so se pričele velike težave pri določevanju poteka meje.

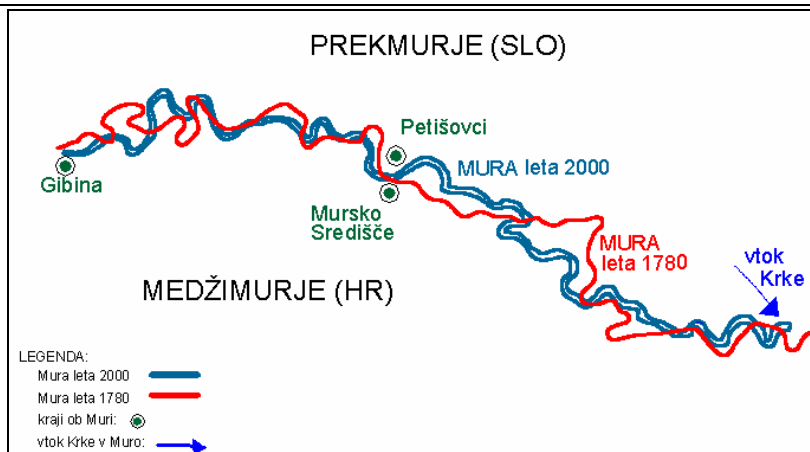
Razlogov za težave, ki bremenijo ta del Mure je več. Prvi je gotovo zgodovinski, saj je to območje kot celota upravno spadalo v zalsko županijo. Drugi problem, ki se pojavlja, je sama Mura, ki je v preteklosti s svojim **gibanjem** (rečno dinamiko) vedno samosvoje spreminjala strugo. Svoje je dodal tudi človek, ki je z **regulacijami** močno preoblikoval izgled reke.

3.1 Gibanje vodnega telesa – dinamika

Reka s svojo dinamiko (gibanjem) kaže, da živi in da ima svoj življenjski (hidrološki) ritem ter tudi življenjski prostor. Zaradi nenehnega spreminjanja vodostaja (pretoka) prihaja do sprememb v delovanju vodnih sil, ki posledično oblikujejo izgled rečne struge.

Mura se je zaradi svojih hidroloških karakteristik in geomehanskih lastnosti nižine, ki jo v spodnjem toku obdaja, vedno premikala (selila).

Ponavadi je velika poplava povzročila selitev struge (matice) na drugo (hidravlično bolj ugodno) mesto. Ta proces se je kontinuirano dogajal v določenih časovnih periodah. Potek Mure v starih časih nam dokazujejo stari rokavi, ki prepletajo poplavno območje in so nekoč predstavljali glavno strugo reke.

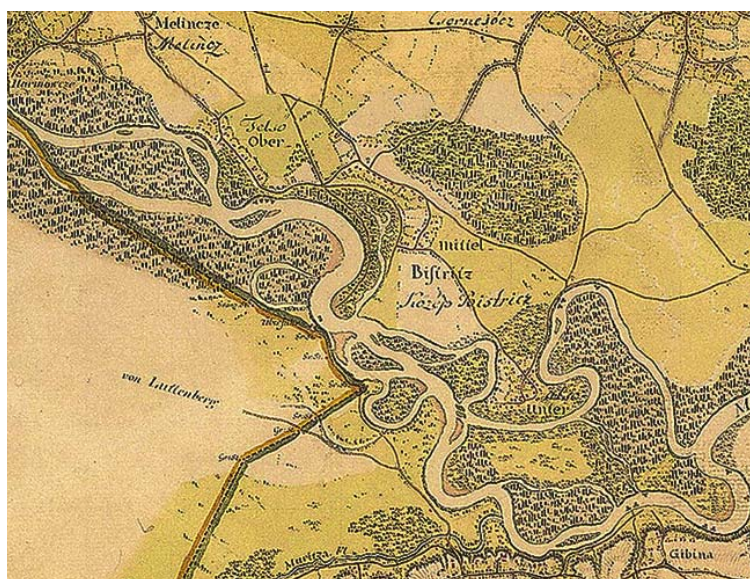

Slika 2, Zemljevid poteka slovensko-hrvaškega odseka Mure (2000/1870)

Iz slike 2 je razviden tok Mure leta 1780 (rdeče) in leta 2000 (modro), premik Mure je lepo viden skoraj na celotnem odseku. V 220 letih je Mura v celoti spremenila potek struge, katere premik se je ponavadi zgodil v sklopu velike poplave. Dandanes zaradi utrjenih brežin (kubiki, skale, itd.) več ne prihaja do premikanja struge. Zaradi gradbenih posegov pa se pojavlja drugi problem – poglabljanje.

3.2 Regulacije (s Hrvati)

Kot večina rek, tudi Mura skozi svojo zgodovino ni bila ujeta v tako strugo kot jo poznamo danes. Še na Jožefinski vojaški karti (slika 3) lahko opazujemo, kakšen je bil naravni tok Mure.

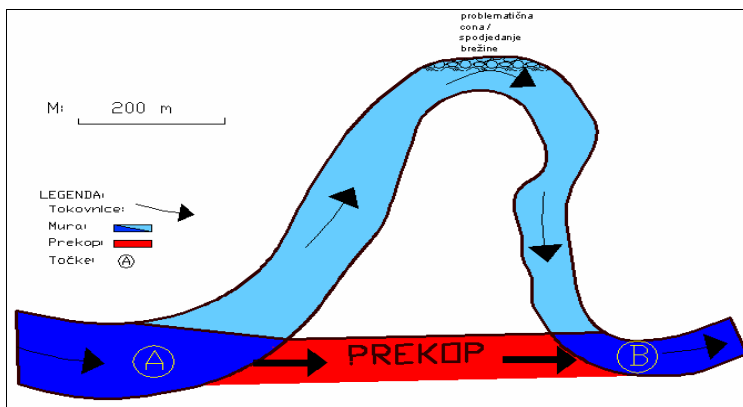
Slika 3, Jožefinski zemljevid toka Mure pri Gibini (leta 1870)

Iz slike 3 je razvidno, da je bila takrat Mura razdeljena na glavno struga in številne rokave. Razmerje pretoka vode je bilo 40 % vode v glavni strugi proti 60 % vode v rokavu. Danes, ko je skoraj vse zregulirano, poteka več kot 95 % vode v glavni strugi (odvisno od odseka).

V prejšnjem stoletju so Muro z vodogradbenimi posegi (utrjevanje brežin, zapiranje rokavov, prekopi, itd.) močno spremenili. Na meji s Hrvaško je v primerjavi z ostalimi deli, npr. slovensko-avstrijskim, še dokaj naravna in spada v zmerno spremenjen vodotok. Kljub temu so večinoma v drugi polovici 20. stoletja izvedli določena vodogradbena dela, s katerimi so zaradi poplavne varnosti regulirali nekaj odsekov mejnega toka Mure s Hrvati. Pri teh posegih kataster ni igral pomembne vloge, veliko bolj pomembna je bila praktična rešitev problema. Glavna dela (prekopi) so se izvajala že v času Jugoslavije, od 60-tih let pa vse do leta 1990. Zanimivo je, da so te prekope izvajali skupaj Slovenci in Hrvati po sistemu 50:50, ne glede na katastrsko mejo, kajti v tistih časih je za vodarje bila dejanska meja reka Mura. Veljalo je pravilo, levi breg je slovenski, desni pa hrvaški.

S. BALAŽIČ

V času izvajanja regulacij je prevladovala doktrina, da mora voda čim prej odteči. To doktrino so izvajali s prekopom (slika 4).

Slika 4, Skica regulacije Mure - PREKOP

S prekopom so zmanjšali razdaljo od točke A do točke B z namenom, da lahko voda hitreje odteka. V zavojih se je velikokrat dogajalo, da je reka zaradi delovanja sil začela močno spodjedati brežino, se prebila in začela ogrožati bližnje gozdne ali obdelovalne površine, včasih tudi bližnje vasi. S prekopom je bila tudi ta nevarnost odpravljena.

4 VODNOSPORSKI SPORAZUMI

Na mejnih odsekih Mure obstaja, zaradi boljšega čezmejnega sodelovanja, več meddržavnih sporazumov, ki urejajo odnose dveh držav na področju vodnogospodarskih zadev. Gotovo najbolj znan je slovensko-avstrijski sporazum za mejno Muro (Sporazum med Republiko Slovenijo in Republiko Avstrijo o vodnogospodarskih vprašanjih za mejni tok Mure - Sporazum o Muri, BATNVP, RS-MP 4-22/1993 (RS 14/1993). Posledica tega sporazuma je, da se vsi posegi na mejnem odseku Mure izvajajo sporazumno. Ta sporazum predstavlja vzor za urejanje tovrstne problematike, saj uspešno deluje že več desetletij.

S Hrvaško ima Slovenija prav tako sklenjen sporazum o urejanju vodnogospodarskih razmerij, vendar ni eksplicitno narejen za Muro, ampak je precej splošen, saj skupno ureja vse mejne vodotoke.

Slovenija in Hrvaška sta leta 1997 sklenili sporazum o urejanju vodnogospodarskih razmerij (BHRUVR – UL RS 75/1997), v katerem sta med drugim definirali sodelovanje na področju površinskih voda in posledično tudi na reki Muri. Prvi rezultat tega sporazuma je ustanovitev stalne slovensko-hrvaške komisije za vodno gospodarstvo, kar opredeljuje 12. člen. Namen te komisije je reševanje vodnogospodarskih problemov na mejnih vodotokih.

Hrvati so v letošnjem letu postavili znameniti most čez Muro med Martinom na Muri in Hotizo (dolžina 118 m, širina k. 6.4 m), ki je ekonomsko gledano slaba investicija. Za ceno 2.4 mio EUR, kjer se dnevno peljejo čez most samo hrvaški policisti, cariniki in peščica ljudi, most vsekakor ni optimalna rešitev.

Iz stališča poplavne varnosti je most precej "neroden" saj je niveleta dovozne ceste (skupna dolžina 873 m) iz strani Martina močno dvignjena tako, da onemogoča normalen pretok visokih voda Mure po desni strani poplavnega območja. Iz izkušenj (poplava 2005) lahko sklepamo, da se bo zaradi tega objekta (ki predstavlja oviro) poplavna varnost precej poslabšala.

V kolikor si za primer tega mostu pogledamo slovensko-hrvaški sporazum o urejanju vodnogospodarskih razmerij izstopa 3. člen (Obveznosti) tega sporazuma. Tam je zapisano naslednje: *Pogodbenci se obvezujeta, da bosta na področju ene ali druge pogodbenice sporazumno opravljali spremembe obstoječih ali gradnjo novih vodnogospodarskih objektov in naprav, kot tudi izvajali nova dela in ukrepe, ki bi lahko imeli večji vpliv na vodni režim mejnih vodotokov in vodotokov, ki jih seka državna meja, kot tudi njihovih vodozbirnih območij ter na vode teritorialnega morja.*

Most pri Hotizi se nahaj v mejnem območju in bo imel vpliv na vodni režim reke Mure. Hrvati z mostom in predvsem z dovozno cesto, ki nima dolj velikih prepustov, zelo posegajo v poplavni režim Mure in poplavno ogrožajo predvsem levi (slovenski) breg. Iz tega stališča kršijo citiran tretji člen sporazuma, saj je v njem eksplicitno navedeno, da mora biti soglasje obeh strani, kajti vpliv posega bo najbolj

S. BALAŽIČ

občutila slovenska stran. Po informacijah, ki so na razpolago, Hrvati od Slovencev niso dobili soglasja, torej kršijo 3. člen sporazuma.

5 ZAKLJUČEK

Mejni spori na Muri potekajo že iz zgodovine. Za urejanje teh zadev je nujen pogled v zgodovino, saj kot vemo, je v določenih sporih moral posredovati cesar iz Dunaja. To nas uči, da reševanje sporov ni enostavno. Morda bo danes moral poseči vladar iz Bruslja, da se bo spor končal.

Mura se je zaradi svojih hidroloških karakteristik in geomehanskih lastnosti nižine, ki jo v spodnjem toku obdaja, vedno premikala (selila) ne glede na administrativne meje. Ravno tako jo je človek z vodogradbenimi posegi (utrjevanje brežin, zapiranje rokavov, prekopi, itd.) močno spremenil. Ta dva procesa sta nehote povzročila težave pri razliki med administrativno in dejansko mejo na Muri.

Problem hrvaško-slovenskega sporazuma o urejanju vodnogospodarskih razmerij je, da je preveč splošen. Vsak mejni vodotok bi moral biti obravnavan posebej, smiselna bi bila podobna rešitev, kot med Slovenijo in Avstrijo (Sporazum o Muri).

Pozitivno stran sporazuma predstavlja ustanovitev pogajalskega organa – Stalne slovensko-hrvaške komisije za vodno gospodarstvo.

Ocenjujemo, da morajo imeti pri reševanju morebitnih težav ključno vlogo strokovnjaki in ljudje, ki živijo ob Muri.

6 Viri in literatura

1. Balažič S., 2003, Hidrotehnična študija reke Mure, diploma, UM-FG Maribor
2. Gepp J., 1986, Auengewässer als Ökozellen, knjiga, Bundesministerium für Gesundheit und Umweltschutz, Dunaj
3. Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763-1787, Znanstveno raziskovalni center Slovenske akademije za znanost in umetnost, kartografsko gradivo, Ljubljana, 2001
4. Zelko I., 1966, Zgodovina Prekmurja, Pomurska založba, knjiga, Murska Sobota
5. http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r04/predpis_URED1804.html
6. <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlmpid=199774>